

Den fortsatte frihedskamp

Fredag, den 17. november 2006 døde mag. art. Elsebet Kieler, 88 år gammel. For en hel generation af danske katolikker, der var unge omkring 1950 og i årene derefter, kom hendes inspiration og personlige vidnesbyrd til at betyde noget afgørende.

I taknemmelighed bringer catholica.dk i denne artikel det foredrag, hun som ret nykonverteret holdt på en AC-lejr et år efter Anden Verdenskrigs afslutning.¹

Af Elsebet Kieler

Jeg ville gerne fortælle lidt om mine og mange andre danskes oplevelser under krigen i de svære besættelsesår – af flere grunde: For det første, fordi det er naturligt, når gode venner efter mange år mødes, at fortælle om tiden, der gik; for det andet, fordi krigen og dens opgaver for så mange af os betød en oplevelse, som vi ikke blot aldrig vil glemme, men som har mærket os for livet; og for det tredje, fordi vi i forsøget på at løse landets aktuelle opgaver så at sige blev ført ind i *en praktisk katolicisme*, der blot manglede den erkendelsesteoretiske udformning for at føre til en konversion.

Jeg hører jo nok til de alleryngste katolikker i AC – jeg er stadig i høj grad elev og bruger mest tiden til at lytte og studere jer andre – men jeg har fra krigen (som mange af jer også) medbragt en meget aktiv indstilling overfor problemerne, en fortrolighed med de dødes verden, som jeg ikke havde tænkt mulig for blot nogle år siden, en smerte og en glæde ved livet, som nok for os danske, der er vant til en vis middeltemperatur, synes ny og måske en smule anstrengende, men som er et udtryk for de dimensioner, vor tilværelse under de usædvanlige forhold antog – og beholdt. Vi har ikke glemt at le, men glæden og smerten har tvundet en uløselig streng i vort sind, og trangen til efter yderste evne at praktisere, hvad der rører sig i os, er stadig nærværende.

---

¹ 7. juni 1946

Jeg spekulerede på det, da jeg under eksamen beskæftigede mig med Johannes Jørgensen. Dengang – og det er faktisk to generationer siden – tænkte man i stemning – man var selv udgangspunkt, erkendte dette udgangspunkts skrøbelighed og stræbte efter at løfte sin sjæl til stjernerne. – I mellemkrigstiden – og det er én generation siden – var vi en træt og rodløs slægt – vi levede på skepsis, og vi døde af den. – Og nu endelig er vi en ny slægt – bare nyfødt, thi det er først lidt efter lidt, det går op for os, hvor meget der i virkeligheden er sket med os under krigen, hvor vi er blevet omskabt. Nu tænker vi ikke mere i stemning – vi er heller ikke længere skeptiske – vi er en ung og naiv slægt, der for 117. gang i verdenshistorien er vendt tilbage til de gamle kilder; vort udgangspunkt nu, vor kærlighed og kongstanke er Kristus, den menneskevordne Gud, og vi forstår kun os selv, for så vidt som vi handlende udtrykker denne kongstanke: nu tænker og tror vi i handling.

Når jeg fortæller jer dette, så er det ikke, fordi jeg tror, I ikke ved det – jeg ville have givet meget for at have haft jeres kundskab om tingene, da krigen begyndte – men jeg taler på den gruppes vegne, som jeg kommer fra, de døde og de få, der lever, som jeg føler mig uløseligt knyttet til – og jeg fortæller om dem, fordi det er mit højeste ønske at få vor gruppe og jeres kreds knyttet sammen – vi er på så mange måder usikre, men vi har dog modtaget den første ildåb, og vi bringer alvor og nogen styrke med os.

Jeg har med en enkelt undtagelse ikke været så lykkelig at have katolske kammerater i modstandskampen, men den katolske idé var levende til stede iblandt os. – Vi oplevede det samme, som Jarl Gallén² fortalte om fra Finlandskrigen: den samme selvtugt, den samme energi og vilje til handling, den samme kærlighed til det samme uløselige kammeratskab, som nogle soldater må bevare mindet om fra krigens skyttegrave.

Vi levede selv som i en skyttegrav, kun at fronten ikke fandtes et sted i øst eller vest, men trak sin usynlige tråd gennem en stor, befolket, tilsyneladende besejret by, hvis fred dog jævnligt forstyrredes i skumringen af eksplosioner og brandbilers tuden.

Daglig var drengene ude for at ødelægge en bro, et tog, en fabrik eller et våbendepot. Og vi kvinder – min søster og jeg – vi sad derhjemme og lyttede til knaldene (vi vidste, hvor mange der skulle komme, hvis det gik, som det skulle), lyttede til udrykningsvognene og til spring på trappen. Tavse sad vi aften efter aften og talte minutterne, til drengene kom hjem – og talte drengene, når de kom.

Vi følte os som rotter – det nytter ikke at skjule det – vi kæmpede ikke blot mod fjenden – vi forfulgtes efter regeringens ordre af det danske politi, og vi var en forargelse for borgerskabet. En efter en stillede kammeraterne hos os i vor lejlighed på Nytorv og bad om mad og husly – smidt ud hjemmefra, forladt af kone og børn.

*

Vi var en ny slægt, der var ved at fødes – ung og usikker; helt ind i inderkredsen trængte diskussionen: Hvad var det, vi stod i begreb med at gøre? Hvorfra havde vi vor kompetence? Og kunne vi magte følgerne? Og endelig: var det retfærd at gå ud og skyde og brænde? På eget initiativ lade dom gå over landet og fjenden?

Der var intet mønsterværdigt ved den måde, vi arbejdede på i begyndelsen. Vi manglede både menneskekundskab og sagkundskab – al ting skulle bygges op fra grunden både inden i os selv og udenom. – Der var navnlig én ting, som vore gode venner og rådgivere rystede på hovedet af: at vi alle sammen holdt til på den samme knast på Nytorv – spiste sammen, planlagde aktionerne sam-

---

² Professor Jarl Gallén (1908–1990), finsk katolsk middelalderhistoriker; også han deltog og havde holdt foredrag på AC-lejren. Red.

men, startede dem derfra og sluttede dem der – en sand lækkerbissen for Gestapo, syntes de. – De forstod ikke, at vi var både regering, generalstab og menige soldater, og først og sidst: de forstod ikke, at vi var mennesker.

Vi måtte ikke blot have et hjem, hvor vi kunne være, vi havde også et åndsliv, som skulle passes og plejes og vokse – thi arbejdet rummede værdier, der kunne tage næsten vejret fra os – ja, ikke blot dét, det øste af kilder, som enhver blot fattede en større eller mindre del af, men som vi alle følte repræsenterede en objektiv magt imellem os.

Vi måtte foretage en generalmobilisering af vort åndelige liv – så vidt muligt også af vore omgivelser. Det hørte med til dagens orden at tale om de højeste ting som om de mindste fornødenheder, og mangt et liv blev lagt blot, og mangen en helt afslørede, hvorledes han havde fejlet og fusket sig igennem tilværelsen.

For vi var jo ikke en række pragteksemplarer, der havde fået det særlige kald at afløse regeringen; tværtimod – vi stod meget usikkert og prøvende overfor situationen – vi havde blot dét til at kalde os, at vi følte ansvaret tungere – i kraft af vort demokrati som et personligt anliggende – og vi ville have samvittigheden fri.

Men der var altså i arbejdet dette ukendte X, der som et brændpunkt langt borte udstrålede den energi, der bandt os – tryllebandt os, kan jeg godt sige. – De "store" forstod mest af det, de "mindre" mindre, og endelig var der den store flok, der blot var på slæbetov – dette være dog på ingen måde sagt i nedsættende betydning – hver havde sin plads, og de tog deres, enten fordi de instinktmæssigt anerkendte de større som de retmæssige ledere – eller blot fordi de følte, at de i det lange løb måtte blive de stærkeste.

Og dette var da vor store opdagelse, at helten ikke blot var helt, men hersker; at vel ingen var fuldkommen helt – tværtimod, men at han i den grad, han var det, var hersker; at altså den energi, de egenskaber, der gjorde helten til helt; ikke blot at de var gode og smukke, men at de i kampen mod ondskaben simpelthen var de stærkeste, og at de mennesker, der sad inde med disse egenskaber, var føreremner, som vi samledes om, elskede og adlød.

Vi gjorde også en anden opdagelse: vore helte var – i den grad de var helte – moralske væsener, men vore moralske venner var ikke altid helte – meget ofte langt fra. Vi forstod, at den gode moral er et sundhedstegn, et symptom på menneskets åndelige balance, men vi forstod også, at moralen alene ikke kunne give den fornødne slagkraft – ikke kunne være løftestang til det plan, hvorfra kampen skulle føres. Vi fik blikket skærpet for, hvilke folk der var stof i og hvilke ikke – og med "stof" forstod vi: viljen til at give sig selv for sin tanke, dvs. den personlige, absolutte vederhæftighed, der lader handling følge på ord, koste hvad det vil.

Endnu i 1943 stod *sabotøren* for de fleste danske i bedste fald som et uordentligt, ungdommeligt og farligt element i befolkningen; de skulle blot vide, hvor ofte de unge var angst og de ældre deprimerede, når de skulle ud på aktion: gang på gang følte den danske frihedskæmper sig reduceret til den blotte og bare vilje, og gang på gang satte han – på trods af al indre og ydre modstand – denne vilje ind for sin tanke, dvs. for sin erkendelse af, hvad der var sandt og rigtigt – indtil viljen blev til kærlighed og tanken til tro. Det er denne selvtugt, denne vanskelige tilegnelsesproces, der gav de illegale deres ridderslag og gjorde dem til eksempler for deres land.

Johs. Mic. Chr. Ulrik Hansen, mændene fra Hvidsten, Kim Malthe-Bruun, Jørgen Staffeldt er vidner. Vestre Fængsel var – især med sin hær af danske stikkere – ikke nogen god jordbund for svaghed og sentimentalitet – men rundt om i dødscellerne var denne stærke, gode ånd den sejrige. Den reddede kammeraterne fra angivelse, den stimulerede de svagere, der "sad", den borttryllede de søgrønne vægge, jernsengen og den grimme kumme – og frem for alt "tiden" – de lange dage og måneder, hvor man ikke havde andet at bestille end at gå syv skridt frem og syv tilbage i den snævre celle – og den gjorde døden til en ferie og et forår.

Og dette er ikke talemåder.

Der var en af dem – en løjtnant – der vendte sig mod sin cellekammerat for sidste gang og råbte med et strålende smil: "Farvel, Hans! Dette er lige så godt som at komme hjem!" – Og en anden, der rystede den tyske soldat, der passede på ham den sidste nat, i sine stærke jyske arme, da han blev ført ud – et glad og barmhjertigt farvel til den arme menneskehed.

Jeg husker også en kvinde; hun gik nogle skridt bag mig, da vi som sædvanlig kom i gåsegang op fra gårdtur. Da vi var kommet forbi en af vagtposterne, sagde hun pludselig halvhøjt, så jeg kunne høre det: "De har skudt min mand, min far og min bror!" – Jeg så mit snit til at knuge hendes hånd, inden celledøren smækkede i efter hende, og da sagde hun med stærk og varm røst: "Det har ikke spor at sige – vi skal nok holde ud!" – Om hun var et større menneske end vi andre, ved jeg ikke, men dét ved jeg: hun talte ud af den ånd, der beherskede os alle.

Sådan var dagene i Vestre – så helt over det almindelige mål. Og endelig glemmer jeg aldrig den dag, min bror Jørgen strejfede forbi os med en stabel tallerkener og hviskede i forbifarten: "Jeg skal hilse jer mange gange fra John – han blev skudt i går!"

Jeg havde stået i illegal forbindelse med John, vor chef i Holger Danske 2, hele tiden, mens vi sad. Hans kvittering for Røde Kors-mælken, der stod på samme liste, som jeg fik ind, havde været som en hilsen fra ham hver morgen, men den dag havde der bare været en tom plads, og jeg havde tænkt: i dag får jeg mælken først, så ser han min underskrift i stedet for. – Men John var skudt – i sin bedste alder og uden forudgående sygdom – pludselig var han borte.

Det var dette pludselige tomrum i vor tilværelse efter mennesker, vi havde delt alt med, som – de første gange vi prøvede det – var et chok og et mysterium.

Men lidt efter lidt kom de døde igen og befolkede vor verden med deres strenge skæbner – og nu er det dem, der taler gennem vor mund.

*

Vi, der har rejst og studeret i Tyskland før krigen, og vi, der har siddet i tyske fængsler, véd, at tysk og tysk er to ting. Vi tror ikke på, at det tyske folk var mere perverst end andre, men vi har set, hvorledes en forbryderisk ledelse har fremkaldt og opdyrket alle de dårligste elementer i et folk, og vi ved, at et sådant styre navnlig i Tyskland måtte have skæbnesvangre følger, fordi tyskerne har en overdreven farlig sans for militær disciplin.

Vi rækker hånd til alle tyske frihedskæmpere – åndelige og militære – men vi løfter den uden pardon mod dem, der uden at konferere med deres samvittighed følger en kommando.

Frihedskampen illustrerede netop samspillet mellem de objektive mål og den originale tilegnelse – mellem teori og praksis – mellem overbevisning og handling, tro og gerning, og hvor der er liv og mennesker – levende liv og levende mennesker – er en adskillelse ikke mulig.

Frihedskampen viste også, i hvor høj grad mennesket er et relativt væsen, dvs. i hvor høj grad dets skæbne er betinget af, hvilke værdier det vælger at tjene; den viste selve den værdi, der ligger i at tjene, men den afslørede også visse værdiers absolutte magt over menneskelivet i modsætning til andre.

Det hed sig, at vi kæmpede for demokrati, og det er sandt; det gjorde vi – men så sandelig ikke under parolen: *leben und leben lassen* – for at skaffe råderum for hvad som helst.

Det var ikke blot, fordi vi uretmæssigt var blevet besat af en fremmed magt, at vi kæmpede; det var heller ikke blot diktaturet, og hvad dermed følger af censur og statskontrol i det hele taget, vi satte os imod. – På frugterne skal I kende træet, siger Skriften. Frugterne – det er koncentrationslejrene!

Det var ondskaben, vi bekæmpede, og hvis Nürnberg-processen ikke fører til andet, så giver den i hvert fald en demonstration af, hvorledes ondskaben arbejdede, hvorledes alle disse forhutlede mennesker lod deres begær og drifter rase over et vildfarent folk, og hvorledes et samarbejde mellem sådanne asociale, underlødige individer kun var mulig ved magt og denne skæbnesvangre sans for militær disciplin.

Det var altså ondskaben og dens væsen, dvs. dens arbejdsmetoder, vi bekæmpede. Heroverfor kunne vi naturligvis ikke præstere en hær af ærkeengle, men jeg kunne fristes til at sige, at der var engle, der kæmpede med os.

Der var en ældre ven af os, der en gang spurgte en af drengene i gruppen, som hed Mic, om de nu aldrig blev jaloux på hinanden for pigernes skyld – vi var jo ikke så mange piger. Mic så forbavset op og svarede: "Jaloux – nej, aldrig i verden!" – "Hvordan kan det gå til?" spurgte den anden. Mic sad lidt og tyggede på det – så sagde han tøvende, selv forbavset over sit svar: "Det må være, fordi det er en slags kærlighed."

Det lyder jo meget sødt, når jeg fortæller, vi var som én stor søskendeflok – det kan andre måske ikke forstå (skønt I kan jo nok) – vi talte aldrig selv om det, men bagefter forstår vi det: Dette kammeratskab var både sødmen og den hemmelige drivkraft i arbejdet. Det var ikke noget eksklusivt kammeratskab – det udstraktes til alle, der kom indenfor vor virkekreds – hvad enten de kom for at bringe eller bede om hjælp.

Således omdannedes vi selv af den front, vi kæmpede for – den militære rustning indebar en åndelig.

*

Men vi er blevet ensomme. Thi det kan jo ikke nægtes – der skal ske umådelig meget i Danmark endnu, før vi har blot en nogenlunde universel indstilling; vi savner endnu i høj grad en effektiv, en positiv, handlekraftig tagen stilling til problemerne; vi er rare og humane, og hvis vi bliver generet tilstrækkelig længe, kan vi også præstere et og andet (*Uffe hin Spage* lod sig virkelig irritere op af sin dvale) – men vi savner dybde, vi savner ånd og åndens lidenskab – og vi savner stadig i høj grad mod og initiativ til at handle derefter.

Jeg hører med misundelse *van de Loo*³ tale om de hollandske partier, der alle mere eller mindre bygger på en religiøs eller i det mindste moralsk ideologi. Vi følger også med interesse den selvbevidsthed og det åndelige genopbygningsarbejde, der er begyndt i Tyskland – og vil bede til, at det må holde, også når landet ad åre får gode tider igen – men allermest, tror jeg, ser vi hen til Frankrig, til den kæmpemæssige mobilisering, der i dag sker, af de gode gamle revolutionskræfter – det er vist ikke bare mig, der gerne vil derved for at lære og studere.

Betragter vi derimod vor egen lille provins af verden – og mon jeg ikke kan indbefatte hele Norden – så må vi erkende, i hvor høj grad vi stadig har frontkæmpere behov. Om også vi blot kan præstere et lille mindretal, så er det blevet vor dyrekøbte, men stolte erfaring, at få kan udrette undere, når det er evighedsværdier, de forvalter.

---

³ Formentlig en anden taler på AC lejren, hvis identitet ikke har kunnet fastslås. Red.

Katolikker taler meget om *Kristi mystiske Legeme*. Jeg er selv meget ængstelig ved at tage det ord i min mund, for det er noget uendelig stort – men det er sandt og skønt – og når vi, optagne i Kirken, søger ind i jeres kreds, så er det alligevel med denne tanke i hjertet. Vi ønsker med jer at være bærende af det overnaturlige – korsbærere og formidlere af Guds nådegaver. Vi søgte Kirken, fordi vi segnede under Korset, og vi søgte den i tro på, at Kristus er levende til stede iblandt os. I kender som jeg den oplevelse, det var, da troen blev til vished; da man erfarede, hvor bogstavelig og håndgribelig sand vor tro er.

I kender sikkert også, som jeg, kampen for at bevare hjertets ensomhed for Gud. Vi har så mange knager at hægte vort liv på – surrogatrøstemidler og surrogatstøttepunkter, hvad enten vi finder dem hos vore omgivelser, eller de huserer i vor egen indbildning – men at være kristen – katolsk kristen – har jeg forstået så bogstaveligt som en fortsat modstandskamp – at vi som frihedskæmperne aldrig slår os ned, åndelig talt aldrig falder til ro, men er på idel vandring, altid i beredskab, altid under opbrud, altid i kamp med Den Onde i os selv og andre, altid i færd med at bryde nye veje, stadig nærmere Gud – mod den fuldkomne indlemmelse i hans mystiske samfund.

Jeg vil gerne takke for dette mit første møde med AC – for jeres uforbeholdne, hjertelige modtagelse; det har ikke været vanskeligt at falde til iblandt jer – vi hørte jo på forhånd sammen. Jeg ville også gerne med disse ord understrege kontakten mellem jer og den kreds af "praktiske katolikker", om jeg må have lov at sige sådan, som jeg kommer fra – fordi de som I er åndelige beredskabsstyrker. Jeg beder om jeres forbøn for mine døde og levende kammerater, og jeg ønsker for os alle hjertets ensomhed med Gud og samarbejde i hans Ånd.

Klik her for at udskrive artiklen (printerens skal være tændt)

Klik her for at sende artiklen til en ven eller bekendt (Outlook skal være startet)

Klik her for at komme til forsiden af catholica.dk